

Iulian Boldea, Dumitru-Mircea Buda (Editors)
CONVERGENT DISCOURSES. Exploring the Contexts of Communication
Arhipelag XXI Press, Tîrgu Mureș, 2016
ISBN: 978-606-8624-17-4

LEGAL DISCOURSE - THE ART OF ORATORY

Adela Cornelia Iancu (Matei)
"Ovidius" University of Constanța

Abstract: Încercarea de a convinge un auditoriu de veridicitatea unor idei, este o artă. Argumentația bogată, pusă în valoare de un anumit stil, stă la baza unui discurs juridic, ce își propune să evidențieze distincția dintre just și injust, dintre dreptate și nedreptate.

Încercăm prin această lucrare să prezentăm caracteristicile distincte ale discursului juridic, discurs ce trebuie să aibă, printre altele, un caracter simplu și precis. Oratorul ajunge să jongleze chiar și cu raționamente puternice, cu probe sau argumente.

Putem spune că discursul juridic se evidențiază prin două trăsături specifice, și anume că este prezentat de cele mai multe ori la trecut cât și prin faptul că face apel în special, la logos.

Deoarece nu este o metodă constrângătoare, îl ajută pe orator să-și pună în valoare calitățile și să-și dezvolte capacitățile native. Importanța asimilării unei tehnici retorice presupune și o bună cunoaștere a regulilor de construcție a discursului juridic, precum și a procedeelelor oratorice elementare.

Keywords: discurs, orator, discurs juridic, argumentare, pledoarie

Abstract: Trying to convince an audience of the truth of ideas is an art. The abundant argumentation highlighted by a particular style, forms the basis of a legal discourse, which aims to highlight the distinction between just and unjust, between justice and injustice.

We are trying to show, in this paper, the distinct characteristics of legal discourse, which should have, among others, a simple and accurate character. The speaker even gets to juggle with strong reasoning, with evidence or arguments.

We can say that legal discourse is highlighted by two specific features: that it is often presented in the past, and also the fact that it appeals particularly to logos.

Because it is not a binding method, it helps the speaker highlight his qualities and develop his native capabilities. The importance of assimilation of rhetorical techniques, requires a good knowledge of the rules of construction of legal discourse, as well as public speaking elementary processes.

Keywords: speech, orator, legal discourse, argument, plea

Iulian Boldea, Dumitru-Mircea Buda (Editors)
CONVERGENT DISCOURSES. Exploring the Contexts of Communication
 Arhipelag XXI Press, Tîrgu Mureș, 2016
 ISBN: 978-606-8624-17-4

Mecanismul abstract și stabil numit *limbajjuridic*, bazat pe anumite repere, cu scopul de a produce mesaje noi prin intermediul unui text juridic, îl face pe cel din urmă să fie închis, să nu lase loc interpretărilor pe fondul semnificațiilor prevăzute de legiuitor¹.

A convinge un auditoriu de veridicitatea unor idei este o artă, mai ales dacă expunerea abundă de o argumentație bogată, pusă în valoare de un stil ales. Toate acestea stau la baza unui discurs, înzestrat cu un limbaj individualizat, într-un text bine încheșat cu scopul de a convinge.

Conform Dicționarului Explicativ al Limbii Române², prin discurs înțelegem expunerea făcută în fața unei adunări, cuvântare, tratare în scris a unui subiect de natură științifică sau literară.– Din fr. discours, lat. discursus.

Discursul poate îmbraca diferite forme în funcție de specializare: discursul politic, discursul juridic, discursul jurnalistic, discursul militar, religios, etc.

Ca specie a discursului, cel juridic își propune să evidențieze distincția între just și injust, între dreptate și nedreptate, acuzând sau apărând pe cineva. Deoarece face parte din cadrul genului judiciar, discursul oratorului trebuie să aibă un stil simplu și precis, oratorul trebuind să dezvolte raționamente puternice, ajungând chiar să jongleze cu probe, argumente sau mărturii. Prin urmare, putem spune că discursul juridic se evidențiază prin două trăsături specifice, și anume că este prezentat de cele mai multe ori la trecut cât și prin faptul că face apel în special, la logos.

Tipuri de discurs juridic

Există diferite tipuri de discurs juridic, și anume:

Rechizitoriul – este acel tip de discurs rostit de procuror în fața instanței, cu scopul de a acuza sau de a incrimina, de a prezenta împrejurările ce au dus la săvârșirea unei fapte și totodată prin care se cere pedepsirea autorului în funcție de gravitatea faptei săvârșite. Acest tip de discurs are loc înaintea discursului apărării.

Pledoaria – este discursul juridic prin care este prezentat oral, punctul de vedere al fiecărei părți implicate, în fața completului de judecată. Pledoaria poate fi susținută atât de partea implicată, cât și de un reprezentant legal al acesteia.

Memoriul – este acel tip de discurs juridic, în scris, ce poate fi pus la dispoziția judecătorului, prin care se expun datele unei probleme, și totodată prin care se aduc anumite clarificări.

Rezumatul – discurs rostit de președintele unei adunări judiciare prin care se rezumă discuțiile ce au avut loc; *consultațiile* – în juristprudența și *rapoartele*. Cele trei sunt considerate doar accesorii ale discursului juridic.

¹ Teodora Irinescu "Lingvistica Juridică" Casa Editoriala Demiurg, Iași 2003

² <https://dexonline.ro/>

Iulian Boldea, Dumitru-Mircea Buda (Editors)
CONVERGENT DISCOURSES. Exploring the Contexts of Communication
Arhipelag XXI Press, Tîrgu Mureș, 2016
ISBN: 978-606-8624-17-4

Orice discurs juridic ar trebui să fie prezentat conform unui lanț logic de expunere. Observăm astfel, că asemenea altor tipuri de discurs, și cel juridic este format din trei elemente, și anume:

Exordiul – reprezintă prima parte a unui discurs ce enunță în mod sumar conținutul acestuia, urmărind câștigarea bunăvoinței și atenției auditoriului care face cunoștință cu subiectul în această fază, inducându-i-se atenția spre ceea ce ar trebui să asimileze ca fiind un adevăr. În această etapă se stârnește interesul ascultătorului.

Narațiunea – prezintă circumstanțele care au dus la săvârșirea faptei, iar oratorul (avocatul, procurorul sau judecătorul) prezintă cazul pe care acesta îl susține, acuză, apară sau judecă, expunând argumentele, raționamentele și concluziile.

Argumentarea – constă în expunerea gândurilor și raționamentelor logice, cu scopul de a convinge (de a persuadea). Aceasta este considerată a fi cea mai importantă etapă, ce se desfășoară urmărindu-se câțiva pași esențiali. Astfel, are loc o etapă prejudiciară, când se vine în contact direct cu persoana acuzată sau apărută, se stabilesc clar faptele și încadrarea juridică. Mai apoi, sunt colectate toate probele necesare la dosar, se realizează o documentare minuțioasă asupra problemei, ca după aceea, să urmeze etapa finalizării dosarului și a depunerii sale la instanță. Etapa prejudiciară este urmată de etapa judiciară, când toate informațiile relevante sunt selectate (etapa preparării), se face o analiză și o ordonare ierarhică a acestora (etapa incubăției), se descoperă punctul cheie al procesului (aici apare certitudinea unei variante, favorabilă sau nu clientului), că totul să se încheie cu etapa verificării dacă totul a fost relevant, logic.

Oratorul prezintă argumentele în mod analitic sau sintetic, încercând să nu divulge țelul spre care tinde, discursul fiind făcut pas cu pas, dintr-un adevăr clarificat spre altul, până ce ascultătorul este dus spre concluzia dorită.

Perorația – reprezintă partea finală, concluzia unui discurs rostită de vorbitor pe un ton însuflețit și emfatic. Această parte a discursului urmărește să explice unele neclarități, dar și să accentueze totodată punctele forte ale discursului.

Discursul juridic cuprinde toate manifestările lingvistice ce ajută la crearea și instaurarea socială a dreptului, constituindu-se în egală măsură atât într-un act lingvistic, cât și într-unul juridic. Stilul juridic pare a fi cel mai omogen, cu toate că intervin anumite diferențieri date de relația cetățean-instituție publică, sau de specificul domeniului socio-cultural. Caracterul impersonal, conservator al limbii textelor juridice survine de multe ori ca urmare a faptului că legătura cetățean-instituție publică are un sens unic (îndreptat spre individ). Atunci când această relație capătă un sens dublu, organizarea discursului este îndreptată către destinatar, intervenind și componenta persuasivă a limbajului juridic. De cele mai multe ori, tonul textelor juridice este solemn, în special în textele normative, dorindu-se a se impune astfel respectarea normei ce organizează viața în societate. Secvențele oratorice sunt foarte extinse – tendința generală a textului juridic; formele impersonale apar într-un număr foarte mare în

Iulian Boldea, Dumitru-Mircea Buda (Editors)
CONVERGENT DISCOURSES. Exploring the Contexts of Communication
 Arhipelag XXI Press, Tîrgu Mureş, 2016
 ISBN: 978-606-8624-17-4

aceste texte, lipsind de multe ori conectorii. Construcţiunile greoaie, artificiale uneori, cu tendinţa pleonastică, repetiţiile, predomină ca formule de specialitate, ducând la impersonalizarea şi abstractizarea discursului juridic. Rodica Zafiu³ trage un semnal de alarmă asupra acestor aspecte, precizând că este nevoie de multă prundenţă în aprecierile pe care lingvistul este tentat să le facă în cazul unui text juridic.

Anumite caracteristici morfo-sintactice apar frecvent în limbajul textelor juridice, cum ar fi omiterea articolului („*dispoziţii între soţi prin contract de căsătorie*”) sau tendinţa generală de a întrebuiţa substantive abstracte, datorită caracterului universal al fiecărei legi.

Fraza textelor juridice, dar şi a celor administrative, „are adesea subiecte multiple, attribute şi complemente — multiple şi ele — exprimate preponderant prin nume”⁴, „pe durata efectuării cercetării penale...” ;

Prezenţa subiectelor tipice : *subsemnatul, instanţa, parchetul, curtea, etc.* , a sintagmelor nominale tipizate : *prezenta lege, în nume propriu, scris, datat şi semnat de mâna testatorului*; precum şi a unui mare număr de cuvinte compuse : *cotă-parte, lege-cadru, contra-înscriş* şi derivate — cu prefixe : *indiviziune, coproprietate, antecontract*, plată *nedatorată* şi cu sufixe : *derogatoriu, uzufructuar*, este caracteristică de asemenea, limbajului juridic. Sunt frecvent folosite pronume sau adjective nehotărâte : *nimeni, nici o împrejurare, orice proprietar, cel care* etc. precum şi locuţiuni stereotipe, cu rolul de a tipiza comunicarea : *în conformitate cu..., prin sentinţa civilă nr., în numele legii decide....* Predicatul este frecvent scos în evidenţă în textele juridice, prin amplasarea lui la început de propoziţie: *se consideră tentativă..., nu se pedepseşte persoana care..., aparţin jurisdicţiei...etc.* Se face uz frecvent de asemenea, de construcţii cu gerunziul: *constatând îndeplinite condiţiile legale..., deliberând, instanţa hotărăşte..., reţinându-se în sarcina inculpatului...*, de formele de viitor ale verbelor însoţite de *se* reflexiv, conferind astfel un ton impersonal textului juridic: : *se va proceda, se va ţine*. Utilizarea diatezei pasive în textele juridice, conferă un ton obiectiv, neutru, solemn chiar, evitându-se astfel utilizarea unor formulări obişnuite limbajului comun. Se recurge uneori, chiar şi la întrebuiţarea reflexivului cu sens pasiv: *s-a convenit..., se decide / s-a decis...*, etc.

Caracteristică limbajului juridic este şi aplecarea spre folosirea preferenţială a frazelor lungi, arborescente, datorită necesităţii de claritate, de precizie: „Orice donaţiuni prin acte între vii făcute de persoane ce n-au copii sau descendenţi existenţi în timpul facerii lor, oricare ar fi valoarea acestor donaţiuni şi sub orice titlu s-ar fi făcut, fie chiar donaţiune mutuală sau remuneratorie, fie în fine donaţiunea în favoarea maritagiului făcută soţilor de oricare altă persoană, afară de ascendenţii lor, sunt revocate de drept, dacă donatorul, în urma donaţiunii,

³ Cf. *Diversitate stilistică în română actuală*, Bucureşti, Editura Universităţii din Bucureşti, 2001, p. 136.

⁴ Dorina Chiş, *Consideraţii asupra clasei numelui în vocabularele specializate*, în vol. *Comunicarea 2000*, Timişoara, Editura Augusta, 2000, p. 64.

Iulian Boldea, Dumitru-Mircea Buda (Editors)
CONVERGENT DISCOURSES. Exploring the Contexts of Communication
 Arhipelag XXI Press, Tîrgu Mureş, 2016
 ISBN: 978-606-8624-17-4

dobândeşte un copil legitim, un postum, sau chiar când a legitimate pe un copil natural, prin maritagiul subsecvent.” (art. 836, C. Civ.).

Unii termeni juridici au intrat în limba comună prin dezvoltarea unui sens figurat – ex. *alibi* (lat. *în altă parte*); din punct de vedere juridic, acest termen are sensul de “ dovada de nevinovăție care rezultă din prezența unei persoane în momentul infracțiunii, în altă parte decât locul în care s-a produs infracțiunea; mijloc de apărare care se fondează pe un alibi.” (DEX, s.v.)

Caracterul convențional al discursului juridic

Prezența formulelor sau a unor construcții sablon specifice în discursul juridic, reprezintă un element foarte important, utilizarea lor fiind justificată, pe de o parte, de nevoia unei exprimări concise, iar pe de cealaltă parte, din necesitatea de a asigura o întinsă aplicabilitatea a normei, prin formularea unor reguli cu caracter general sau abstract. Din punct de vedere socio-lingvistic, aceste formule asigură prestigiul social al acestui tip de limbaj, cu toate că, adesea, prezența lor duce la îngreunarea receptării textului juridic de către nespecialiști.

Formulele apar la toate nivelurile, în cadrul textului juridic, prezentând extinderi diferite – astfel observăm prezența formulelor maximale (reprezentate de normele juridice), și a celor minimale (sintagmele specializate).

Cele mai frecvent folosite formule sunt cele care fac trimitere la unele prevederi în textul juridic (vezi *supra* 2.2.3), formulele cu caracter general (*potrivit dispozițiilor legale, în temeiul legii, după caz, etc.*), cele specializate care identifică excepțiile de la normă (*afară de cazul când*). Desemnarea infracțiunilor în dreptul penal, de exemplu, se face cu ajutorul unui tip special de formule specializate ce fac referire la o formă generală a faptei – *complotul, dezertarea, calomnia, etc*

Există de asemenea, formule standard ce delimitează obiectul lezat – infracțiuni contra *sănătății publice*, altele se axează pe agent – infracțiuni săvârșite *de militari sau civili*, sau formule ce prezintă cadrul social în care se petrece ilegalitatea – infracțiuni *de serviciu sau în legătură cu serviciul*.

În construcțiile cu topică inversă apar conservatorismul și stereotipia sintaxei juridice, proceduri folosite în textele legale încă din secolul al XVIII-lea. Se apelează la utilizarea topicii inverse pentru a se evidenția o idee considerată esențială, sau pentru a reliefa ordinea reală a evenimentelor (*în cazul când / dacă X.....atunci Y...*)

În discursul juridic, cele mai multe atestări ale topicii inverse sunt întâlnite în dreptul civil, pentru a sublinia determinantul – „ La toate întâmplările *mai sus arătate*, tribunalele de județ sunt datoare, sub *a lor răspundere*, a se îngriji despre îndeplinirea la vreme a *legiuitelor formalități*, spre a nu se vătăma interesele orfanilor...”⁵

⁵ CCA, {f.a.}, p.561

Iulian Boldea, Dumitru-Mircea Buda (Editors)
CONVERGENT DISCOURSES. Exploring the Contexts of Communication
 Arhipelag XXI Press, Tîrgu Mureş, 2016
 ISBN: 978-606-8624-17-4

Această organizare a frazei creează, în unele cazuri, unele dificultăți de înțelegere a raporturilor sintactice și logice, în special atunci când subordonatele sunt înlocuite de complemente: „Urmând contestații supra prețului contractului verbal a cărui punere în lucrare a început, și nefiind nici o chitanță, proprietarul jurând va fi crezut, dacă locatarul nu preferă a cere o estimare prin experți.”⁶

Anumite formule sunt caracterizate de topica inversă, fenomen frecvent utilizat în varianta administrativă, reprezentând o trăsătură funcțională a acestora – *bună vecinătate, prezentul capitol, prezenta lege, prezentul proces-verbal, etc.*

Pledoaria – formă a discursului juridic.

Pledoaria, și modul în care ideile acesteia sunt exprimate, reprezintă rețeta de succes a oricărui avocat, precum și ascensiunea profesională a sa. O pledoarie perfectă trebuie să însumeze mai multe elemente, cum ar fi: dicția, pronunția și modul în care fiecare cuvânt este rostit, gesturile ce însoțesc discursul precum și reacția în fața situațiilor neprevăzute. Toate aceste elemente, însoțite de un text logic, rational, merit să argumenteze o anumită poziție, conduc la o pledoarie perfectă.

Spre deosebire de unele lucrări retorice scrise, menite a fi ulterior citite de cei cărora li se adresează, discursul este, în general, o lucrare intelectuală⁷ rostită pentru a fi auzită, pentru a lămurii, împătimi sau câteodată pentru a sensibiliza.

*arta de a convinge, practicată de un om cinstit, într-un scop moral, în care oratorul crede*⁸ (M. Garcon, 1947)

Pregătirea pledoariei presupune cunoașterea regulilor de construire a acesteia, precum și un efort intelectual intens din partea oratorului. Am fi într-o mare eroare dacă am crede că retorica îl constrânge atât de mult pe orator să respecte anumite reguli, încât talentul acestuia de a vorbi frumos, de a vorbi convingător, i-ar fi înfrânat. Avocatura presupune printre altele și o bună cunoaștere a posibilităților naturale, a dispozitiilor, precum și o stăpânire a artei oratoriei, o cultură generală vastă care se adaugă cunoașterii foarte bune a dreptului și a tehnicilor pledoariei⁹.

Întocmai ca și discursul juridic, și pledoaria presupune o anumită structură ce trebuie respectată. Astfel, prima parte, *exordiul*, are drept scop atragerea atenției celor prezenți în ședința de judecată, de a le face cunoscut judecătorului și tuturor celorlalți obiectul procesului, precum și de a crea o imagine favorabilă asupra clietului. Exordiul este urmat de *propositio* (propunerea), de *divisio* (diviziunea), *natatio* (naratiunea) ce presupune expunerea faptelor precum și motivarea psihologică a acestora, *confirmatio* (confirmarea), *refutatio* (respingerea tezei adverse), *digressio* (digresiunea) și *peroratio* (incheierea) unde este prezentat un scurt

⁶ CC, 1981, p.196

⁷ Mitu Movila “Retorica”, Editura Fundatiei Chemarea Iasi, 1996, pag. 51.

⁸ Maurice Garcon, Essai sur l’eloquence judiciaire, Coreea, 1947, pag. 18.

⁹ Yolanda Eminescu, “Pledoarii celebre”, Editura Academiei, Bucuresti, 1973.

Iulian Boldea, Dumitru-Mircea Buda (Editors)
CONVERGENT DISCOURSES. Exploring the Contexts of Communication
 Arhipelag XXI Press, Tîrgu Mureș, 2016
 ISBN: 978-606-8624-17-4

rezumat al faptelor, făcut cu o mare precizie și sobrietate și totodată deducerea unei concluzii logice bazată pe cele prezentate.

În pregătirea pledoariei, pe lângă definitivarea aspectelor legate de obiectul procesului, de punctele forte și slabe ale apărării precum și ale acuzării, trebuie să se țină cont și de mijloacele de apelare la sentimente cu scopul de a emoționa.

Aristotel definea retorica juridică, ca fiind „facultatea de a descoperi prin procedee specifice (retorice) ceea ce în fiecare caz este propriu pentru a convinge prin intermediul vorbirii. Această vorbire convingătoare cuprinde un ansamblu de *norme* și *reguli*”¹⁰.

De asemenea, a circumscris retorica la “arta convingerii”, făcând o enumerare a genurilor retorice, printre care așează și genul juridic, împreună cu toate valorile sale juridice. Importanța și necesitatea retoricii rezidă atât în momentele simple din cotidian cât și în pledoariile juridice, deoarece nevoia de a convinge nu va dispărea, cum nu vor dispărea controversile sau situațiile controversate din viața umană. Retorica juridică presupune în zilele noastre, o nouă elocvență, antitetică poate multor forme trecute, dar necesară afirmării sale.

Înșușirea unei tehnici retorice, facilitează rezolvarea rapidă a problemelor ridicate de discursul juridic, de pledoarie, evitându-se astfel unele greșeli de exprimare, cu posibile consecințe grave. Deoarece nu este o metodă constrângătoare, îl ajută pe orator să-și pună în valoare calitățile și să-și dezvolte capacitățile native. Importanța asimilării unei tehnici retorice presupune și o bună cunoaștere a regulilor de construcție a discursului juridic, a procedurilor oratorice elementare. Intenția discursului juridic ajunge până la a *convinge* și a *persuada*, distincția dintre cele două fiind rezultatul performanțelor obținute prin intermediul intervenției discursive.

Persuadarea, ca modalitate de dirijare eficientă a tehnicii retorice, este acceptată numai dacă aceasta se adăpostește disimulat în spatele unui paravan al lejerității, fără a avea o tentă violentă la adresa individului. Aceasta nu este nici pe departe inocentă. I se transmite interlocutorului doar ceea ce trebuie să fie știut, o realitatea ce se inoculează, seducându-l a urma un traseu prestabilit, considerat a fi bun pentru el.

Putem astfel concluziona că în cadrul discursului juridic accentul trebuie să fie pus pe convingere, nu pe constrângere, violența verbală să fie înlocuită de strategii rafinate, iar forța să nu înlocuiască persuasiunea, apelându-se chiar la un anumit grad de artificialitate, de teatralizare, ajungându-se până la a mima relații afective pentru a infuza mai ușor anumite informații, idei sau chiar stări.

Bibliografie:

¹⁰Aristoteles, *Rhetorique*, Paris, Ed. Les Belles Lettres, 1991. An. Inst. de Ist. „G. Barițiu” din Cluj-Napoca, Series Humanistica, tom. VII, 2009, p. 349–355.

Iulian Boldea, Dumitru-Mircea Buda (Editors)
CONVERGENT DISCOURSES. Exploring the Contexts of Communication
Arhipelag XXI Press, Tîrgu Mureş, 2016
ISBN: 978-606-8624-17-4

Aristoteles, 2009 *Rhetorique*, Paris, Ed. Les Belles Lettre, 1991. An. Inst. de Ist. „G. Bariţiu” din Cluj-Napoca, Series Humanistica, tom. VII

Chiş Dorina 2000, *Consideraţii asupra clasei numelui în vocabularele specializate*, în vol. *Comunicarea* Timişoara, Editura Augusta

Garçon Maurice 1947, *Essai sur l'éloquence judiciaire*, Coreea

Irinescu T. 2003 *Lingvistica Juridica* Casa Editoriala Demiurg, Iasi

Movila Mitu 1996 *Retorica*, Editura Fundatiei Chemarea Iasi

Roland H. 2002, *Lexique juridique. Expressions latines*, 2ème édition, Paris, Litec

Rosetti, Al.; Cazacu, B.; Onu, Liviu, 1971 - *Istoria limbii române literare. Vol.I - De la origini până la începutul secolului al XIX-lea*, ediţia a doua revăzută şi adăugită, Bucureşti, Editura Minerva

Saramandu, Manuela, 1986 - *Terminologia juridic-administrativă românească în perioada 1780-1850*, Bucureşti, TUB

Stoichiţoiu Ichim, Adriana, 2006 *Semiotica discursului juridic*, Bucureşti, Editura Universităţii din Bucureşti,

Ştef Felicia, *Dicţionar de expresii juridice latineşti*, Bucureşti, Editura Oscar

Yolanda Eminescu, *Pledoarii celebre*, Editura Academiei, Bucuresti, 1973